

Een lacune in het Haagse Verdrag inzake het toepasselijk recht op de vertegenwoordiging: de dubbele vertegenwoordiging

Mr. J.H.M. van Swaaij (RUG)

Het Haags Verdrag betreffende het toepasselijke recht op de Vertegenwoordiging van 14 maart 1978 (Tractatenblad. 1987, 138) zal voor Nederland binnenkort in werking treden. De regeling van het Verdrag is toegesneden op de tripartite vertegenwoordigingsfiguur, waarbij de vertegenwoordiger, die optreedt voor een vertegenwoordigde, handelt met een derde. Voor de gevallen waarin ook de derde door een ander vertegenwoordigd wordt, blijkt de regeling een lacune te vertonen.

Bovendien is niet geheel duidelijk of het Verdrag toepasselijk is op de verhouding middellijk vertegenwoordiger derde.

1 Inleiding

De Haagse Conferentie voor het internationaal privaatrecht dacht reeds in 1956 aan een (tot de internationale koop beperkt) verdrag over de vertegenwoordiging.¹ Het zou nog een tijd duren voordat de definitieve Verdragstekst er was. De tekst van het Verdrag betreffende het toepasselijke recht op de vertegenwoordiging van 14 maart 1978 — het heeft een ruim toepassingsgebied gekregen — werd op 16 juni 1977 vastgelegd in een protocol bij de slotacte van de in 1976 gehouden Dertiende Zitting van de Haagse Conferentie.² Op 14 maart 1978 werd het Verdrag ter ondertekening opengesteld.

Voor de inwerkingtreding van het Verdrag is vereist dat er tenminste drie Staten toetreden (artikel 26). Ingevolge de op handen zijnde ratificatie door het Koninkrijk der Nederlanden — Frankrijk en Portugal hebben het Verdrag reeds bekrachtigd — gaat dat spoedig gebeuren.³ Na plaatsing in het Tractatenblad (*Trb.* 1987, 138) werd bij Koninklijke Boodschap van 1 februari 1989 een Voorstel van Rijkswet, houdende goed-

keuring voor het gehele Koninkrijk, ingediend bij de Tweede Kamer. De vrij beknopte Memorie van Toelichting is in belangrijke mate gebaseerd op het gezaghebbende rapport van de Canadese gedelegeerde I.G.F. Karsten.⁴ De vaste Commissie voor Justitie heeft inmiddels haar eindverslag vastgesteld. Thans wordt gewacht op de stukken van de overzeese Rijksdelen. Blijkens de Memorie van Antwoord heeft de regering van Aruba te kennen gegeven medegelding van de Verdragsregeling voor dat land te wensen. De regering van de Nederlandse Antillen heeft verklaard 'thans' geen belangstelling voor het Verdrag te hebben.

Het Verdrag geeft afzonderlijke verwijzingsregels voor enerzijds de interne vertegenwoordigingsrelatie (vertegenwoordigde-vertegenwoordiger) en anderzijds de externe vertegenwoordigingsverhoudingen (vertegenwoordigde-derde en vertegenwoordiger-derde), die door hetzelfde rechtsstelsel worden beheerst.⁵ Pluraliteit van toepasselijk recht binnen de tripartite vertegenwoordigingsfiguur is dus mogelijk. Men houde overigens voor ogen dat de rechter het Verdrag

1 Dit in verband met het door haar tot stand gebrachte Verdrag inzake de toepasselijke wet op de internationale koop van roerende lichamelijke zaken van 15 juni 1955 (Tractatenblad 1955, 83).

2 Aan die vastlegging ging een aanvullende zitting in voorjaar 1977 vooraf. De Speciale Commissie, die voor die 13e zitting een voorontwerp gereed zou hebben, kreeg haar werk niet tijdig af. De belangrijke preliminaire studie (juli 1974) van Pelichet, de Franse secretaris van het Permanent Bureau van de Haagse Conferentie, mag hier niet onvermeld blijven. In dat rapport wordt onder andere nader ingegaan op de verschillen tussen de continentale en de Anglosaksische rechtsstelsels — men denke bijvoorbeeld aan de 'undisclosed principal'. Het rapport is opgenomen

in de 'Actes et Documents' van de Dertiende Zitting van de Haagse Conferentie.

3 De rechtspraak anticipeert reeds op het Verdrag. Zie bijvoorbeeld Rb. Arnhem 6-1-1983, *NIPR* 1983, 220, Hof Leeuwarden 4-4-1984, *NJ* 1984, 745, Ktg Arnhem 10-3-1986, *NIPR* 1986, 446 en Rb. Assen 12-1-1988, *NIPR* 1988, 358.

4 Zie *Handelingen Tweede Kamer, Vergaderjaar 1988-1989*, 21029 (R1362), nr. 3, p. 2. Het rapport Karsten vindt men in de 'Actes et Documents' van de Dertiende Zitting van de Haagse Conferentie, Deel IV, p. 378 e.v.

5 De regeling bevat geen eenvormige regels van materieel recht.

slechts toepast voor zover het om *vertegenwoordigingskwesties* gaat. Een illustratie: T wordt door P gemachtigd om op diens naam en voor diens rekening een zaak te verkopen aan D. Wanneer P later door D wordt aangesproken om te leveren, beroept hij zich er op door T onbevoegdlijk vertegenwoordigd te zijn. Het verdrag geeft slechts aan naar welk recht deze vertegenwoordigingsvraag beoordeeld moet worden. De koopovereenkomst zelf wordt beheerst door het rechtsstelsel dat door het *commune* conflictenrecht wordt aangewezen.⁶

Voor de interpretatie van het Verdrag is, zoals dat bijvoorbeeld wel is gedaan voor het EEG-Executieverdrag, geen (supra)nationaal gerecht aangewezen.

Hierna volgt — onder punt 2 — eerst een algemene bespreking van de regeling van het Verdrag. Daarna — onder punt 3 — wordt nader ingegaan op de dubbele vertegenwoordiging. De verhouding middellijk vertegenwoordiger-derde wordt besproken onder punt 4.

2.1 Toepassingsgebied

Het formele toepassingsgebied van het Verdrag is universeel (artikel 4). Het materiële toepassingsgebied van het Verdrag wordt gedefinieerd in artikel 1:

'Dit Verdrag bepaalt welk recht van toepassing is op internationale rechtsverhoudingen die ontstaan wanneer een persoon, de vertegenwoordiger, bevoegd is te handelen, handelt of beweert te handelen op naam of voor rekening van een andere persoon, de vertegenwoordigde, met een derde.

Het is mede van toepassing op gevallen waarin de taak van de vertegenwoordiger bestaat in het ontvangen en overbrengen van voorstellen of het voeren van onderhandelingen ten behoeve van andere personen.

Het Verdrag is van toepassing, ongeacht of de vertegenwoordiger op eigen naam of op naam van de vertegenwoordigde handelt en ongeacht of hij regelmatig of bij gelegenheid handelt.'

Binnen het materiële toepassingsgebied, dat volgens het tweede lid van artikel 1 ook gevallen van bemiddeling bestrijkt, valt blijkens het derde

lid ook de indirecte en de niet beroepsmatige vertegenwoordiging.⁷ Zakenrechtelijke vragen vallen er echter buiten.⁸

Beperkingen op het materiële toepassingsgebied worden opgesomd in artikel 2.⁹ Het verdrag is niet van toepassing op handelingsonbekwaamheid, vormvereisten en de vertegenwoordiging in het familierecht, het huwelijksgoederenrecht en het erfrecht. Ook de vertegenwoordiging krachtens een beslissing van een rechterlijke of administratieve autoriteit of die in het procesrecht, alsmede de vertegenwoordiging door een scheepskapitein in de uitoefening van zijn functie valt buiten het materiële toepassingsgebied van het Verdrag. Volgens artikel 3 beschouwt het Verdrag een orgaan, deelnemer in of functionaris van een, al dan niet rechtspersoonlijkheid bezittend, lichaam (bijvoorbeeld een vennootschap), voor zover hij handelt in de uitoefening van zijn functie op grond van bevoegdheden toegekend door de wet of door de statuten van dat lichaam, niet als 'vertegenwoordiger'. Het materiële toepassingsgebied wordt hier langs een omweg beperkt en is in zoverre ietwat rafelig. Immers, de werkingssfeer wordt mede bepaald door het toepasselijke rechtspersonenrecht. Het (*commune*) ipr van het forum bepaalt welk rechtspersonenrecht wordt toegepast.

Vormt het tot stand brengen van de vertegenwoordigingsrelatie niet het enige doel van de door vertegenwoordigde en vertegenwoordiger gesloten overeenkomst, of is een dergelijke verhouding er niet van af te splitsen, dan geeft het Verdrag voor de interne relatie geen conflictrechtsregels (artikel 7). Wordt de interne vertegenwoordigingsverhouding tot stand gebracht door een arbeidsovereenkomst, dan geeft het Verdrag ook voor die relatie geen verwijzingsregels (artikel 10).¹⁰

Een voorbehoud kan slechts worden gemaakt voor de vertegenwoordiging inzake verzekeringen, de vertegenwoordiging door een bank of een groep banken ter zake van bank-transacties en voor handelingen van een openbaar ambtenaar (notaris), in de uitoefening van zijn functie

6 Heeft de rechter aan de hand van het door het Verdrag aangewezen recht eenmaal geconstateerd dat P 'vastzit' aan D, dan beheerst dat recht dus niet zonder meer de vraag of P wanprestatie levert.

7 Gelet op de redactie van de Verdragstekst — de artikelen zijn niet ingedeeld in leden — is het spreken van 'alinea' beter geschikt. Met deze kanttekening in het achterhoofd blijf ik desondanks, net zoals in de Memorie van Toelichting, spreken van 'lid'.

8 'While questions relating to the obligation to transfer property may be within the Convention, the transfer itself is outside it.' (Rapport Karsten, nr. 43).

9 Waar het Verdrag niet toepasselijk is, valt het forum terug op zijn *commune ipr*.

10 Bovengenoemde interne vertegenwoordigingsrelaties vallen echter, gelet op artikel 1, wel binnen het materiële toepassingsgebied van het Verdrag. De verhouding middellijk vertegenwoordiger-derde wordt besproken onder punt 4.

namens een privé-persoon (artikel 18). Het Koninkrijk der Nederlanden is, op aandrang van het Verbond van Verzekeraars in Nederland, voornemens van de eerstgenoemde mogelijkheid gebruik te maken.

2.2 De verwijzingsregels voor de interne vertegenwoordigingsrelatie

In het tweede Hoofdstuk van het Verdrag — de artikelen 5 t/m 10 — zijn de verwijzingsregels voor de interne vertegenwoordigingsrelatie opgenomen. Zij gaan primair uit van rechtskeuze. Deze keuze dient uitdrukkelijk te zijn, dan wel met redelijke zekerheid te kunnen worden afgeleid uit de bepalingen van de overeenkomst en uit de omstandigheden van het geval (artikel 5).¹¹ Voor zover geen rechtskeuze is gemaakt of daaromtrent redelijke zekerheid ontbreekt, wordt aangewezen het (interne) recht van de staat waar de vertegenwoordiger zijn kantoor of, bij gebreke daarvan, zijn gewone verblijfplaats heeft ten tijde van het ontstaan van de vertegenwoordigingsrelatie.¹² Op deze regel bestaat één uitzondering. Moet de vertegenwoordiger zijn werkzaamheden voornamelijk verrichten in de staat waar de vertegenwoordigde zijn vestigingsplaats of, bij gebreke daarvan, zijn gewone verblijfplaats heeft, dan wordt de vertegenwoordigingsrelatie met zijn principaal beheerst door het interne recht van die staat. Een en ander volgt uit artikel 6:

'In zoverre het niet is gekozen in overeenstemming met artikel 5, is het toepasselijke recht het interne recht van de Staat waarin, op het tijdstip van het tot stand komen van de vertegenwoordigingsverhouding, de vertegenwoordiger zijn kantoor of, bij gebreke daarvan, zijn gewone verblijfplaats heeft.

Evenwel is het interne recht van de Staat waarin de vertegenwoordiger zijn werkzaamheden voornamelijk moet verrichten toepasselijk, indien de vertegenwoordigde zijn kantoor of, bij gebreke daarvan, zijn gewone verblijfplaats in die Staat heeft.

(...)

Voor het geval dat de vertegenwoordigde of de vertegenwoordiger verscheidene vestigingsplaat-

sen heeft, kiest het derde lid van artikel 6 voor de vestigingsplaats waarmee de vertegenwoordigingsrelatie het nauwst is verbonden.

Volgens artikel 9 moet, ongeacht welk recht op de vertegenwoordigingsrelatie van toepassing is, wat de wijze van uitvoering betreft, rekening gehouden worden met het recht van de plaats van uitvoering.¹³ Het forum blijft echter, rekening houdende met het 'locale' recht, het door het Verdrag aangewezen recht toepassen.

2.3 De verwijzingsregels voor de externe relaties

In het derde Hoofdstuk van het Verdrag — de artikelen 11 t/m 15 — staan de verwijzingsregels voor de relatie *vertegenwoordigde-derde* (artikelen 11 en 14). Het als toepasselijk aangewezen recht beheerst tevens de relatie *vertegenwoordiger-derde* (artikel 15).

Wanneer het Verdrag afzonderlijke verwijzingsregels zou bevatten voor de beide externe relaties, zouden er kortsluitingen in het verwijzingsresultaat kunnen ontstaan.¹⁴

Een voorbeeld. Een vertegenwoordiger sluit op naam en voor rekening van zijn principaal een overeenkomst met een derde. Later meent deze principaal dat de vertegenwoordiger zijn bevoegdheden heeft overschreden. Op die grond betwist hij iedere gebondenheid jegens de derde. Stel dat een vertegenwoordigingsverdrag — met aparte verwijzingsregels voor de twee externe vertegenwoordigingsrelaties — de verhouding vertegenwoordigde-derde in casu door rechtsstelsel X zou laten beheersen en dat rechtsstelsel Y toepasselijk zou zijn op de relatie vertegenwoordiger-derde. Stel vervolgens dat de vertegenwoordigde volgens rechtsstelsel X in dit geval inderdaad niet gebonden is aan de derde, maar dat laatstgenoemde volgens *dat* rechtsstelsel de vertegenwoordiger kan aanspreken. Rechtsstelsel X beheerst echter niet de relatie vertegenwoordiger-derde.

Wanneer de vertegenwoordiger volgens *rechtsstelsel Y* niet door de derde aangesproken kan worden, bijvoorbeeld omdat de derde volgens dat rechtsstelsel de vertegenwoordigde juist wél kan aanspreken, zou de derde van het kastje

11 Zo luidt de officiële Nederlandse vertaling van artikel 5 lid 2.

12 In de Memorie van Toelichting valt te lezen dat het kantoor (business establishment) van de beroepsmatig optredende agent doorgaans het centrum van zijn beroepsactiviteiten is, waar hij orders ontvangt en doorgeeft (*Tweede Kamer*, vergaderjaar 1988-1989, 21 029 (R 1362), nr. 3, p. 12). Hier wordt in het vervolg gesproken van 'vestigings-

plaats'.

13 Te denken valt aan regels inzake de inspectie van goederen, werk- en rusttijden en openbare feestdagen (rapport Karsten, nr. 195).

14 De term 'kortsluiting in het verwijzingsresultaat' wordt door L. Strikwerda gebruikt in zijn *Inleiding tot het Nederlandse internationaal privaatrecht*, tweede druk p. 66.

naar de muur worden gestuurd. De algehele toepasselijkheid van één rechtsstelsel sluit dit soort problemen uit.

Er is nog ruimte voor de vraag of aan dat rechtsstelsel *exclusieve werking* toekomt. Wanneer het op de externe relaties toepasselijke recht geen exclusieve werking heeft, is het op de interne relatie toepasselijke recht soms van doorslaggevende betekenis voor in de externe verhoudingen rijzende vragen. Dat werkt rechtsonzekerheid in de hand.¹⁵ Als voorbeeld weer het geval waarin de vertegenwoordigde zich jegens de derde niet gebonden acht. Stel dat het op de beide externe relaties, op grond van Hoofdstuk III van het Verdrag, toepasselijke rechtsstelsel X in casu met zich meebrengt dat de vertegenwoordigde slechts aan de derde gebonden is, indien de vertegenwoordiger in zijn *interne relatie* met de vertegenwoordigde écht bevoegd was. Moet die bevoegdheidsvraag nu beantwoord worden aan de hand van het recht dat *deze* relatie beheerst, rechtsstelsel Y? Bepaalt rechtsstelsel Y hier dat de vertegenwoordiger in de interne verhouding tot zijn vertegenwoordigde niet bevoegd was, dan zou — ook al zou dat in rechtsstelsel X anders zijn — de derde de vertegenwoordigde niet kunnen aanspreken. Bij exclusiviteit van rechtsstelsel X zou dat wél het geval zijn.¹⁶ Bij de totstandkoming van het Verdrag werd het echter niet uitgesloten geacht dat de rechter, hoewel het op de externe relaties toepasselijke recht in beginsel alle bij de externe relaties opkomende bevoegdheidsvragen beheerst, kijkt naar het op de interne vertegenwoordigingsrelatie toepasselijke recht.¹⁷

Om weer terug te keren naar de conflictregels van het Verdrag, de verhouding vertegenwoordigde-derde wordt beheerst door het interne recht van de staat waar de vertegenwoordiger op het moment van zijn handelen zijn vestigingsplaats heeft. Heeft de vertegenwoordiger geen

vestigingsplaats, dan geldt de *lex loci actus*: het interne recht van de staat waar de vertegenwoordiger gehandeld heeft.¹⁸ De *lex loci actus* is ook toepasselijk in het geval dat de vertegenwoordiger op naam van de vertegenwoordigde gehandeld heeft in de staat waar de vertegenwoordigde zijn vestigingsplaats of, indien deze ontbreekt, zijn gewone verblijfplaats heeft. Hetzelfde geldt wanneer de vertegenwoordiger heeft gehandeld in de staat waar de derde zijn vestigingsplaats of, wanneer deze er geen heeft, zijn gewone verblijfplaats heeft. Daarnaast geldt de *lex loci actus* nog in het geval dat de vertegenwoordiger aan een veiling heeft deelgenomen, dan wel heeft gehandeld ter beurze. Deze regeling, die krachtens artikel 15 ook geldt voor de relatie vertegenwoordiger-derde, vindt men in artikel 11:

'In de verhouding tussen de vertegenwoordigde en de derde, worden het bestaan en de omvang van de bevoegdheden van de vertegenwoordiger, alsmede de gevolgen van het werkelijk of beweerdelijk uitoefenen van zijn bevoegdheden, beheerst door het interne recht van de Staat waarin de vertegenwoordiger zijn kantoor had op het tijdstip dat hij handelde.

Evenwel is het interne recht van de Staat waar de vertegenwoordiger heeft gehandeld toepasselijk, indien:

- a de vertegenwoordigde zijn kantoor of, bij gebreke daarvan, zijn gewone verblijfplaats in die Staat heeft en de vertegenwoordiger op naam van de vertegenwoordigde heeft gehandeld; of
 - b de derde zijn kantoor of, bij gebreke daarvan, zijn gewone verblijfplaats in die Staat heeft; of
 - c de vertegenwoordiger ter beurze heeft gehandeld of aan een veiling heeft deelgenomen; of
 - d de vertegenwoordiger geen kantoor heeft.
- (...)'¹⁹

De vertegenwoordiger zonder eigen vestigingsplaats die handelt ingevolge een met zijn principaal gesloten arbeidsovereenkomst wordt geacht

15 In dat verband denke men bijvoorbeeld aan de (hierna besproken) rechtskeuze, die tussenpersoon en principaal kunnen uitbrengen. De derde zal daar lang niet altijd van op de hoogte (kunnen) zijn.

16 Een uiteenlopen van 'reële bevoegdheid' (de bevoegdheid die de tussenpersoon volgens het op de interne relatie toepasselijke recht ook daadwerkelijk heeft) en bevoegdheid zoals die heeft te gelden volgens het — exclusief — op de externe relaties toepasselijke rechtsstelsel doet onwezenlijk aan. Zo zal de vertegenwoordiger volgens het op de externe relaties toepasselijke recht soms *niet* bevoegd kunnen zijn in gevallen dat hem — volgens rechtsstelsel Y in

zijn interne relatie met zijn principaal — wel degelijk een 'reële bevoegdheid' toekomt.

17 Rapport Karsten, nr. 87. De Memorie van Toelichting laat dit punt onbesproken.

18 Anders dan bij de verwijzingsregels voor de interne relatie wordt hier niet uitgeweken naar de gewone verblijfplaats van de vertegenwoordiger.

19 Ook hier geeft het Verdrag een regeling voor het geval dat een partij meer dan een vestigingsplaats heeft. Zij heeft dezelfde strekking als het bepaalde in het derde lid van artikel 6.

te zijn gevestigd 'ten kantore van de vertegenwoordigde bij wie hij in dienst is' (artikel 12).²⁰

Heeft de vertegenwoordiger vanuit de ene staat met de derde in een andere staat in verbinding gestaan per post, telefoon, telefax of andere moderne communicatiemiddelen, dan wordt hij geacht te hebben gehandeld op de plaats waar hij zijn kantoor heeft of, bij gebreke daarvan, zijn gewone verblijfplaats (artikel 13). Wanneer de vertegenwoordiger de derde na het gebruik van de bedoelde communicatiemiddelen later persoonlijk ontmoet, kan voor de toepassing van de regeling een andere handlingsplaats worden aangewezen. Men houde overigens voor ogen dat aan die handlingsplaats alleen betekenis toekomt wanneer de *lex loci actus* als toepasselijk rechtsstelsel is aangewezen. Voor de vraag óf de *lex loci actus* inderdaad toepasselijk is, dient soms eerst weer de plaats van handeling te worden vastgesteld.²¹

Ook voor de *externe* vertegenwoordigingsverhoudingen is rechtskeuze toegestaan. Zou de vertegenwoordiger samen met de derde de rechtskeuze kunnen uitbrengen, dat zou hij met laatstgenoemde een recht kunnen aanwijzen dat hem een veel ruimere bevoegdheid toekent.²² De vertegenwoordigde zou dan sneller aan de derde gebonden kunnen worden. In de regeling van het Verdrag wordt de rechtskeuze echter uitgebracht door de vertegenwoordigde en de derde (artikel 14). Zij bindt tevens de vertegenwoordiger (artikel 15). Deze zal daar in de regel wel van op de hoogte zijn. De redactie van artikel 14 sluit een *partiële* rechtskeuze uit:

'Ongeacht artikel 11 is, wanneer een schriftelijke aanwijzing door de vertegenwoordigde of de derde van

het recht dat toepasselijk is op *de* (cursivering J.H.M.v.S.) door dat artikel bestreken onderwerpen, uitdrukkelijk door de wederpartij is aanvaard, het aldus aangewezen recht op die onderwerpen van toepassing'.

Rechtskeuze leidt tot toepasselijkheid van het gekozen recht op *de* door artikel 11 besproken onderwerpen. Bovendien beperkt artikel 11, anders dan artikel 6, zijn toepasselijkheid niet met een zinsnede als: 'Voor zover het niet is gekozen in overeenstemming met artikel (...)'.²³ Waar de partiële rechtskeuze reeds niet mogelijk is, geldt dat a fortiori voor de *dépecerende* rechtskeuze.

Zoals uit de bewoordingen van artikel 14 reeds blijkt worden hier aan de rechtskeuze zwaardere eisen gesteld dan aan die voor de interne vertegenwoordigingsverhouding. Het rechtsstelsel moet door de vertegenwoordigde schriftelijk worden aangewezen. De derde dient deze aanwijzing *uitdrukkelijk* te aanvaarden; deze aanvaarding hoeft niet schriftelijk te zijn. Voor een aanwijzing van een rechtsstelsel door de derde geldt *mutatis mutandis* hetzelfde. De Memorie van Toelichting gaat ervan uit dat de vertegenwoordiger, indien hij daartoe *uitdrukkelijk gemachtigd* is, een door de derde gedane aanwijzing namens de vertegenwoordigde mag aanvaarden.²⁴ In deze visie mag de vertegenwoordiger zijn principaal vertegenwoordigen bij het uitbrengen van een rechtskeuze inzake vertegenwoordigingsvragen. De vraag of de vertegenwoordigde bij het uitbrengen van de rechtskeuze rechtsgeldig vertegenwoordigd is, wordt niet door het gekozen recht beantwoord; Baron van Münchhausen was niet zo maar een bijzonder mens.

20 Heeft ook de vertegenwoordigde geen vestigingsplaats, dan valt men terug op de *lex loci actus* (artikel 11, tweede lid, aanhef en onder *d*); het zou te ver gaan om de gewone verblijfplaats van de vertegenwoordigde als 'fictieve vestigingsplaats' van de vertegenwoordiger aan te wijzen. Artikel 10 brengt overigens mee dat de interne relatie niet door het Verdrag geregeld wordt.

21 Dat is niet nodig in een geval waarin de tussenpersoon geen vestigingsplaats heeft; artikel 11, tweede lid, aanhef en onder *d*.

22 Hier kan men beter spreken van 'bindingsmacht', waarmee het onderscheid tussen de *bevoegdheid* om te binden en het *effect* (gebonden worden) beter naar voren komt. Ook zonder bevoegdheid, al dan niet te bepalen aan de hand van het op de interne relatie, dan wel op de externe relaties toepasselijke recht — zie het hierbovenbesprokene —, kan de vertegenwoordiger de principaal soms aan de derde binden (bijvoorbeeld opgewekte schijn van verte-

genwoordigingsbevoegdheid).

23 De Memorie van Toelichting formuleert het als volgt: 'Wordt een (...) aanwijzing door de wederpartij uitdrukkelijk aanvaard, dan beheerst de aangewezen wet de externe betrekking.'

Tweede Kamer, vergaderjaar 1988-1989, 21 029 (R 1362), nr. 3, p. 17).

In zijn authentieke Engelstalige versie luidt artikel 14: 'Notwithstanding Article 11, where a written specification by the principal or by the third party of the law applicable to questions falling within Article 11 has (...), the law so specified shall apply to such questions.'

Uit 'applicable to questions' valt overigens niet met zo veel woorden af te leiden dat de rechtskeuze *alle* 'questions' moet betreffen. Dat geldt *mutatis mutandis* voor de Franstalige versie.

24 *Tweede Kamer*, vergaderjaar 1988-1989, 21 029 (R 1362), p. 17.

2.4 Samenvatting van verwijzingsresultaat

Wanneer noch voor de interne vertegenwoordigingsverhouding, noch voor de externe vertegenwoordigingsrelaties een geldige rechtskeuze is uitgebracht en de vertegenwoordiger een eigen vestigingsplaats heeft, worden zowel de interne vertegenwoordigingsrelatie, als de externe vertegenwoordigingsverhoudingen in beginsel beheerst door het recht van de staat waar de vertegenwoordiger zijn vestigingsplaats heeft.²⁵ Heeft de vertegenwoordiger gehandeld op naam van zijn principaal en — omdat hij zulks volgens zijn overeenkomst met laatstgenoemde voornamelijk moet doen — in het land waar deze zijn vestigingsplaats heeft, dan is ook hier sprake van samenvatting van verwijzingsresultaat; hier is het de *lex loci actus*.²⁶

2.5 Algemene bepalingen en slotbepalingen

De gebruikelijke algemene bepalingen en slotbepalingen zijn opgenomen in respectievelijk het vierde (artikelen 16-22), en het vijfde Hoofdstuk van het Verdrag (artikelen 23-28). Artikel 16 bevat een regeling inzake voorrangregels.²⁷

Aan de dwingende voorschriften van enige staat waarmee een geval daadwerkelijk is verbonden, kan het forum gevolg toekennen, indien en voor zover die voorschriften volgens het recht van die staat ook toepasselijk zijn wanneer de verwijzingsregels van die staat de vertegenwoordigingsrelatie niet laten beheersen door zijn interne recht. Het forum mag de dwingende voorschriften van zijn eigen land slechts onder dezelfde voorwaarden toepassen.²⁸ Men kan de dwingende voorschriften bezien tegen de achtergrond van de in het Verdrag neergelegde rechtskeuzebevoegdheden.²⁹ Volgens Sauveplanne gaat het hier om een ruime, maar in verband met de huidige rechtsontwikkeling onvermijdelijke, uitzonderingsclausule die afbreuk doet aan de door het Verdrag beoogde rechtszekerheid.³⁰ De Memorie van Toelichting — daarin wordt de verwachting uitgesproken dat de Nederlandse rechter slechts in uitzonderlijke gevallen, wanneer daartoe een duidelijke aanleiding bestaat,

de mogelijkheden van artikel 16 onderzoekt — gaat ervan uit dat de bepaling de rechter een grote mate van vrijheid geeft om van geval tot geval te beoordelen in welke situaties hij welke regels van bijzonder dwingend recht zal toepassen.³¹ De Memorie van Toelichting noemt in dit verband onder andere de bepaling inzake de agentuurovereenkomst die inhoudt dat de principaal niet eenzijdig de agentuurrelatie met zijn agent zonder enige vorm van schadeloosstelling ten nadele van laatstgenoemde kan verbreken (artikel 74-1 WvK).³²

Artikel 17 bevat de, in moderne ipr-verdragen steeds te vinden, openbare orde-exceptie. Slechts wanneer de toepassing van een door het Verdrag aangewezen recht kennelijk onverenigbaar is met de openbare orde, mag het forum die toepassing weigeren.

Het vijfde Hoofdstuk van het Verdrag (artikelen 23 t/m 28) bevat de gebruikelijke in ipr-verdragen voorkomende formele, procedurele en slotbepalingen.

3 Dubbele vertegenwoordiging; een hiaat in de regeling

In het voorgaande is steeds uitgegaan van een tripartite vertegenwoordigingsfiguur, waarbij een vertegenwoordigde, een vertegenwoordiger en een derde ten tonele verschijnen. Het klassieke voorbeeld van de vertegenwoordigde die de behoefte voelt een ander in te schakelen om in een ver land onderhandelingen te voeren met een derde past daar goed bij. Na de nodige onderhandelingen sluiten vertegenwoordiger en derde een overeenkomst. Daarna hoeft men voor de vraag of de vertegenwoordigde — door de handelingen van de vertegenwoordiger — daadwerkelijk gekoppeld is aan de derde slechts het Verdrag en, vervolgens, het als toepasselijk aangewezen recht te bekijken.

Zou ook de derde niet een ander willen inschakelen? A, met vestigingsplaats in Amsterdam, en B, met vestigingsplaats te Tokio, willen

25 Vgl. de artikelen 6, eerste lid, 11, eerste lid, en 15. Samenvatting van verwijzingsresultaat is er natuurlijk ook indien zowel binnen de interne, als de externe relatie(s) hetzelfde recht gekozen wordt.

26 Vgl. de artikelen 6, tweede lid, 11, tweede lid, en 15.

27 Zie over voorrangregels: L. Strikwerda, *a.w.* p. 84 e.v..

28 Het enkele feit dat het forum over de zaak oordeelt, impliceert natuurlijk geenszins dat het geval daadwerkelijk met

het land van het forum verbonden is.

29 Vgl. ook Rapport Karsten, nr. 228.

30 J.G. Sauveplanne in *NJB* 1978, p. 882.

31 *Tweede Kamer*, vergaderjaar 1988-1989, 21 029 (R 1362), nr. 3, p. 18.

32 *Tweede Kamer*, vergaderjaar 1988-1989, 21 029 (R 1362), nr. 3, p. 18.

in beginsel met elkaar in zee, maar kunnen in verband met afstand en tijdgebrek onmogelijk met elkaar onderhandelen. A stuurt C, met vestigingsplaats te Rome, en B dirigeert D, met vestigingsplaats te Jakarta, naar New York. Daar wordt door de vertegenwoordigers na enkele dagen, op naam van hun principalen, een koopovereenkomst gesloten. Volgens dat contract zal A aan B een groot aantal vaten ruwe olie leveren tegen een daarvoor bepaalde prijs. In geen der relaties is een rechtskeuze uitgebracht. C noch D werkt op basis van arbeidsovereenkomst.

Bij deze dubbele vertegenwoordiging rijst een aantal vragen. Is het Verdrag toepasselijk en, zo ja, in hoeverre? Welk rechtsstelsel beheerst de interne verhoudingen? Welke verwijzingsregel beheerst de vraag of A en B door het contract aan elkaar gebonden zijn?

3.1 De toepasselijkheid van het Verdrag

Voor de beantwoording van de vraag of het Verdrag van toepassing is op gevallen van dubbele vertegenwoordiging kan men zich naast de bewoordingen van de Verdragstekst — in een grammaticale uitleg — onder andere laten leiden door de wenselijkheid daarvan — teleologische interpretatie.

Naar mijn mening behóórt een vertegenwoordigingsverdrag, voor zijn praktische betekenis, ook conflictregels te geven voor de dubbele vertegenwoordiging.

De bewoordingen van het eerste lid van artikel 1 beperken het materiële toepassingsgebied van het Verdrag *niet* tot die gevallen waarin slechts één vertegenwoordiger optreedt. In het hierbovengeschetste geval kunnen zowel C als D 'een persoon, de vertegenwoordiger' zijn, terwijl A en B dan figureren als 'een andere persoon'. Het is goed verdedigbaar dat in de verhouding A-C iedere andere als 'derde' heeft te gelden. In die relatie geldt dan ook D als derde. Hetzelfde geldt, *mutatis mutandis*, voor de relatie B-D.³³

Bovenstaande ziet op de toepasselijkheid van het Verdrag. De vraag of en hoe toepassing moet worden gegeven aan de in de Hoofdstukken II en III van het Verdrag opgenomen conflictregels in geval van dubbele vertegenwoordiging blijft, gegeven die toepasselijkheid, echter nog onbeantwoord.

3.2 De interne relaties, de conflictregels van Hoofdstuk II

Tegen het toepassen van de conflictregels van Hoofdstuk II op de afzonderlijke interne relaties zijn op het eerste gezicht geen bezwaren aan te voeren. Zo zouden de relaties A-C en B-D door Italiaans, respectievelijk Indonesisch, recht beheerst kunnen worden.³⁴ Voor zover bevoegdheidsvragen die in de externe relaties kunnen rijzen al mede aan de hand van het op de interne relatie toepasselijke recht beantwoord zouden mogen worden — de kwestie is hierboven reeds eerder ter sprake gekomen —, hoeft zulks geen problemen te geven. Het op de interne relatie A-C toepasselijke recht zou dan een rol kunnen spelen bij de beantwoording van de vraag of C zijn principaal (A) jegens B gebonden heeft. Voor het recht dat de verhouding B-D beheerst, geldt *mutatis mutandis* hetzelfde.

3.3 Vragen bij de verwijzingsregels voor de externe relaties

Problemen ontstaan er bij de toepassing van het derde hoofdstuk van het Verdrag. Eerst een aanvulling op het voorbeeld. Na enige tijd wordt A door C op de hoogte gesteld van het te New York gesloten contract. Over de condities is hij echter zeer ontstemd; volgens hem heeft C zijn bevoegdheden schromelijk overschreden. A acht zich door C niet rechtsgeldig vertegenwoordigd en weigert daarom nakoming jegens B. Welk rechtstelsel beheerst de vertegenwoordigingsrelatie A-B?

Hoewel de casuspositie binnen het materiële toepassingsgebied van het Verdrag valt, laat de verwijzingsregel zich hier niet eenvoudig kennen. Artikel 11 lid 1 wijst het interne recht aan van de vestigingsplaats van de vertegenwoordiger. In casu zijn er echter twee vertegenwoordigers: C (te Rome) en D (te Jakarta). Een geval van collisie: het Italiaanse recht trekt, om te heersen over de externe vertegenwoordigingsverhouding A-B, ten strijde tegen dat van Indonesië! Uit de redactie van de bepaling valt overigens niet op te maken of het *rechtsstelsel van één der tussenpersonen* hier überhaupt de doorslag zou moeten geven. Het is in dit verband niet uitgesloten dat de rechter die het Verdrag in casu zou moeten toepassen het na vele interpretatie-

33 In deze visie is het Verdrag slechts dan niet toepasselijk, indien C noch D 'bevoegd is te handelen, handelt of beweert te handelen op naam of voor rekening van' A, res-

pectievelijk B.

34 Immers, artikel 6 wijst aan het interne recht van de staat waar de vertegenwoordiger zijn kantoor heeft.

prikelen alsnog niet toepasselijk acht. Hoe geforceerder hij te werk moet gaan, hoe sneller hij het Verdrag — alsnog — niet van toepassing acht, dan wel aanneemt dat het Verdrag hier geen verwijzingsregels geeft.³⁵

3.4 Mogelijkheden

Wanneer het bepaalde in artikel 11 uitgangspunt blijft, zou het rechtssfeercriterium, het beginsel van de nauwste betrokkenheid, uitkomst kunnen bieden.³⁶ Uit de omstandigheden van het concrete geval zou dan afgeleid moeten worden met welk van de twee rechtssystemen de vertegenwoordigingsverhouding A-B het nauwst verbonden is. In de praktijk zal dat echter niet eenvoudig zijn, wat rechtsonzekerheid met zich meebrengt.

Een andere mogelijkheid kan gevonden worden in de leer van de karakteristieke prestatie.³⁷ Uit de door de tussenpersonen gestelde rechtshandeling — de koopovereenkomst — wordt de karakteristieke prestatie gelicht. Het interne recht van de staat waar de door de karakteristieke prestant — hier dus A of B — ingeschakelde vertegenwoordiger zijn vestigingsplaats heeft, prevaleert boven dat van de door de andere prestant ingeschakelde — vertegenwoordiger. In het voorbeeld wordt het dan Italiaans recht, daar A karakteristieke prestant is — volgens het contract moet hij de olie leveren — en de door hem ingeschakelde C zijn vestigingsplaats te Rome heeft.³⁸ Tegen deze optie valt echter aan te voeren dat de vertegenwoordigers de relatie tussen derden kunnen beïnvloeden door de inhoud van het contract — en daarmee de karakteristieke

prestatie — vast te stellen. Een voorbeeld. Zou C zijn boekje te buiten gaan en met een andere vertegenwoordiger, E, gevestigd in Mexicostad, afspreken dat A van een zekere F, E's principal, olie koopt, dan zou het Mexicaanse recht de verhouding tussen A en F beheersen. A heeft de toepasselijkheid van dat rechtstelsel in de verste verte niet kunnen voorzien.

Bovenstaande alternatieven beperken, ervan uitgaande dat in ieder geval het recht van de vestigingsplaats van C, dan wel D het moet worden, de kwestie tot de vraag voor welk rechtstelsel gekozen moet worden in het geval dat artikel 11 lid 1 meerdere stelsels aanwijst. Men zou deze *limiting* kunnen verwerpen. Waarom blijven vasthouden aan het in artikel 11, eerste lid, neergelegde uitgangspunt dat een rechtstelsel van de vestigingsplaats van de tussenperso(n)en de relatie A-B beheerst?³⁹ Omdat de regel van artikel 11 lid 1 hier twee verschillende vestigingsplaatsen aanwijst, zou men kunnen redeneren dat *geen der tussenpersonen* geacht kan worden een vestigingsplaats te hebben, dan wel dat men niet meer kan spreken van de vestigingsplaats van de vertegenwoordiger. Men zou dan vervolgens kunnen overstappen naar de *lex loci actus*. Immers, heeft geen der tussenpersonen een vestigingsplaats, dan zou artikel 11 lid 2, aanhef en onder *d*, uitkomst kunnen bieden. In het voorbeeld zou in dat geval het interne recht van de staat New York toepasselijk zijn. Als bezwaar geldt hier echter dat de tussenpersonen hun principalen een vreemd recht kunnen opleggen. Zij kunnen immers op eigen houtje de plaats van handeling uitkiezen.

35 Men dient zich daarbij te realiseren dat de opstellers van het Verdrag de kwestie niet onder ogen hebben gezien. De voor de door hen wel voorziene gevallen uitgebalanceerde regeling van het Verdrag kan — bij welke uitleg dan ook — bij de dubbele vertegenwoordiging volkomen tekort schieten.

36 Zie over het rechtssfeercriterium bij overeenkomsten L. Strikwerda, a.w., p. 168.

37 Volgens deze leer dient op een internationale overeenkomst toegepast te worden het recht van het land waar de contractspartij is gevestigd die de voor de overeenkomst karakteristieke prestatie moet verrichten. De aard en de sociaal-economische functie van de overeenkomst bepaalt welke prestatie de voor die overeenkomst karakteristieke prestatie is. In het algemeen zal dit de prestatie zijn die niet bestaat uit het betalen van een geldsom, aangezien deze verplichting uit vrijwel elk type overeenkomst voortvloeit en juist de daartegenoverstaande verplichting (de levering van het verkochte, het verrichten van diensten, het

verschaffen van genot) de aard van de overeenkomst bepaalt' (L. Strikwerda, a.w. p. 168).

38 Dat hier niet gekeken wordt naar de karakteristieke prestatie van de tussenpersonen onderling, volgt uit het feit dat deze als zodanig niet aan te wijzen valt. C en D vallen er, voor wat betreft de uit het contract voortvloeiende verbindenissen, tussen uit. In beginsel zijn zij jegens elkander tot niets gehouden.

39 Voor de goede orde, waar de vertegenwoordigers in *dezelde* staat gevestigd zijn, kan men blijven vasthouden aan dit uitgangspunt.

Artikel 19 luidt overigens:

'Wanneer een Staat uit meer dan één territoriale eenheid bestaat, en elke eenheid daarvan eigen rechtsregels inzake vertegenwoordiging bezit, wordt iedere territoriale eenheid voor de bepaling van het overeenkomstig dit Verdrag toepasselijke recht als een Staat beschouwd'.

We zien hier af van verdere complicaties.

Heeft slechts één der tussenpersonen een vestigingsplaats, dan zou men eenvoudig bij het interne recht van het land van die vestigingsplaats kunnen aanknopen, daar er dan van concurrerende vestigingsplaatsen geen sprake is.⁴⁰

Wat wanneer de tussenpersonen handelen in het land, waar een hunner principalen zijn vestigings-, dan wel zijn verblijfplaats heeft? Wanneer — in het voorbeeld — niet New York, maar Groningen de handelingsplaats is, doet zich een dergelijk geval voor. Het zou kunnen vallen onder artikel 11 lid 2, aanhef en onder *b*. Dit kan wanneer men 'derde' ruim uitlegt. Hier kan als uitgangspunt gelden dat A en B beiden als 'derde' hebben te gelden. De *lex loci actus* is alsdan van toepassing.

Indien één der tussenpersonen handelt in naam van zijn principaal, komt tevens artikel 11, eerste lid, aanhef en letter *a* in aanmerking. Daarbij hebben A en B beide als 'vertegenwoordigde' te gelden. Het ligt voor de hand daarbij de eis te stellen dat de tussenpersonen dan hebben opgetreden in het land van de principaal in wiens naam is gehandeld. Handelen beide tussenpersonen op naam van hun vertegenwoordigde, dan wordt daaraan steeds voldaan.

Hoe men het ook interpreteert, bij toepassing van het Verdrag zullen alle externe relaties — ter voorkoming van kortsluitingen in het verwijzingsresultaat — steeds door hetzelfde rechtsstelsel beheerst dienen te worden. Het laatste woord is aan de verschillende nationale rechten. Wellicht kan de Haagse Conferentie voor het internationaal privaatrecht voor deze kwestie een aanvullende regeling — men denke aan een protocol met zelfstandige verwijzingsregels, dan wel interpretatieregels voor de bestaande Verdragsbepalingen — tot stand brengen.

4 De toepasselijkheid van het Verdrag op de relatie middellijk vertegenwoordiger-derde

Zoals hierboven reeds besproken, regelt artikel

15 de relatie tussen de vertegenwoordiger en de derde:

'Het krachtens dit hoofdstuk toepasselijke recht beheerst tevens de betrekkingen tussen de vertegenwoordiger en de derde welke voortvloeien uit het feit dat de vertegenwoordiger heeft gehandeld in de uitoefening van zijn bevoegdheden, met overschrijding van zijn bevoegdheden, of zonder zijn bevoegdheden.'

Volgens het rapport Karsten valt de verhouding middellijk vertegenwoordiger-derde er 'of course' niet onder.⁴¹ Deze visie heeft als consequentie dat het Verdrag voor deze relatie geen conflictregels geeft. Dat kan problemen geven.⁴²

Een voorbeeld. T zal op eigen naam, maar voor rekening van P een Picasso kopen. Afgesproken wordt dat, indien T er een aankoopt, hij deze tegen inkoopprijs aan P moet afgeven. T koopt op eigen naam een heuse Picasso van D, te leveren binnen vier maanden. T licht D daarbij in over de tussen T en P gemaakte afspraak. Een maand later blijkt echter dat T het schilderij met een forse winst kan doorverkopen aan E. Aldus geschiedt. D verklaart zich bereid het werk aan E af te geven. T bericht P dat hij (T) het schilderij niet aan hem (P), maar aan E zal afgeven. Al snel verneemt P waarom. Het door het Verdrag op de interne relatie als toepasselijk aangewezen rechtsstelsel X brengt mee dat T het schilderij te zijner tijd aan P zal moeten afgeven. P wil beslag leggen onder D, die het schilderij nog onder zich heeft.⁴³ Het op de voet van de artikelen 11-14 — de verwijzingsregels voor de relatie vertegenwoordigde-derde — toepasselijke recht Y impliceert dat D, wanneer hij de zaak afgeeft aan T of E, ten opzichte van P onrechtmatig zou handelen.

Volgens het rapport Karsten valt de verhouding vertegenwoordiger-derde, in casu de relatie T-D, in een geval van middellijke vertegenwoordiging 'of course' niet onder artikel 15. Het forum valt dan terug op zijn *commune ipr*. Stel dat het *commune ipr* de verhouding tussen de vertegenwoordiger en de derde door rechtsstelsel Z

40 Alsdan is overigens niet vereist dat men na de vaststelling dat één tussenpersoon geen vestigingsplaats heeft niet uitwijkt naar zijn woonplaats, daar artikel 11 deze als alternatief voor de vestigingsplaats, vergelijk artikel 6, niet kent. Artikel 12 duikt echter op als die tussenpersoon werkzaam is op arbeidsovereenkomst. Het argument dat we niet kunnen spreken van *de tussenpersoon* blijft hier echter onverminderd van kracht.

41 Rapport Karsten, nr. 227. Verder staat er:

'In such a case, the agent's authority is irrelevant so far as the third party is concerned. The contract made between the indirect agent and the third party is to be treated, so far as their relationship is concerned, as having been made between principals.'

42 De Memorie van Toelichting laat de kwestie geheel onbesproken.

43 Daarbij blijft het (internationale) beslagrecht verder buiten beschouwing.

laat beheersen. Bepaalt rechtsstelsel Z nu dat D zonder meer moet leveren aan T, dan wel aan E, dan zal hij (D) voor een 'Salomonsoordeel' komen te staan. Immers, volgens het door het Verdrag aangewezen rechtsstelsel Y zou D, wanneer hij zich laat leiden door rechtsstelsel Z en levert aan T of E, ten opzichte van P onrechtmatig handelen. Zou D op die grond door P aangesproken worden, dan zou het forum, dat aan de hand van rechtsstelsel Z in de eerdere procedure oordeelde dat D het werk niet aan P, maar aan T of E moest afgeven, nu moeten constateren dat D, door het schilderij af te geven aan T, jegens P een onrechtmatige daad pleegde! Dat laatste volgt immers uit rechtsstelsel Y, het door het Verdrag aangewezen rechtsstelsel dat toepasselijk is op de relatie *vertegenwoordigde-derde*. Deze kortsluiting zou zich bij toepasselijkheid van Hoofdstuk III van het Verdrag ook op de verhouding middellijk vertegenwoordiger-derde niet voordoen.

Bij de bespreking van het toepassingsgebied van het Verdrag stelt het rapport Karsten dat het toepasselijke recht

'only regulates the relationship between agent and third party arising from the fact that the agent has acted in the exercise of his authority, has exceeded his authority, or has acted without authority, it would not apply, for example, to the contract made between the agent and the third party in a case of indirect agency'.⁴⁴

Volgens het eerste lid van artikel I is het Verdrag van toepassing op

'internationale rechtsverhoudingen die ontstaan wanneer een persoon, de vertegenwoordiger, *bevoegd* is te handelen, handelt of beweert te handelen op naam of voor rekening (cursiveringen J.H.M.v.S.) van een andere persoon, de vertegenwoordigde, met een derde'.⁴⁵

Wat er ook zij van bovengeciteerde stelling, men kan stellen dat T — hij was *bevoegd voor rekening van P* een schilderij te kopen — met D heeft gehandeld in 'the exercise of his authority'. Van de problemen die later ontstaan zou men bo-

vendien kunnen stellen dat deze voortkomen 'from the fact that the agent has acted in the exercise of his authority, has exceeded his authority, or has acted without authority'. Volgens de bewoordingen van het eerste lid van artikel I — en ook die van het rapport Karsten — valt de relatie middellijk vertegenwoordiger-derde binnen het materiële toepassingsgebied van het Verdrag. In het derde lid van artikel I wordt overigens met zoveel woorden bepaald dat het Verdrag van toepassing is, 'ongeacht of de vertegenwoordiger op eigen naam of op naam van de vertegenwoordigde handelt'.⁴⁶ Zou het Verdrag dan niet een uitdrukkelijke bepaling dienen te bevatten om de toepasselijkheid van de verwijzingsregels van zijn derde hoofdstuk op de relatie middellijk vertegenwoordiger-derde uit te sluiten? Voor de door een arbeidsovereenkomst tot stand gebrachte interne vertegenwoordigingsrelatie bevat het Verdrag wél zo'n bepaling (artikel 10).

De redactie van artikel 15 geeft weinig steun aan de in het rapport Karsten verdedigde opvatting. Volgens de bepaling beheerst het toepasselijke recht

'de (cursivering J.H.M.v.S.) betrekkingen tussen de vertegenwoordiger en de derde welke voortvloeien uit het feit dat de vertegenwoordiger heeft gehandeld in de uitoefening van zijn bevoegdheden, met overschrijding van zijn bevoegdheden, of zonder zijn bevoegdheden'.

Om terug te keren naar het voorbeeld, heeft T de bevoegdheid voor rekening van P een schilderij te kopen, dan *vloeit* de betrekking T-D in casu voort uit het feit dat T (in de uitoefening van die bevoegdheid) met D handelt. Dat zou slechts anders kunnen zijn wanneer de relatie T-D van elk vertegenwoordigingsaspect ontbloot is. Dat zou zich in casu welhaast niet meer kunnen voordoen.

Voorzichtig geformuleerd, de stelling dat de verhouding middellijk vertegenwoordiger-derde 'of course' niet door het Verdrag geregeld wordt, is te boud.

44 Rapport Karsten, nr. 42. Rapport Karsten, nr. 23:

'This kind of agency, in which the agent is himself a principal in the transaction in relation to the third party, but an agent in relation to his own principal, is known in civil law systems as indirect agency.'

45 In de authentieke Engelstalige versie van artikel I wordt

voor 'op naam of voor rekening van' de term 'on behalf of' gebruikt.

46 Dit ook uitdrukkelijk in de Engelstalige versie '(...) whether the agent acts in his own name or in that of the principal (...)'.
AA 40 (1991) 7/8 539

5 Conclusie

Het Haagse Verdrag inzake het toepasselijke recht op de Vertegenwoordiging van 14 maart 1978 — het zal het *commune* Nederlandse conflictenrecht voor een groot deel vervangen — bevat een uitgebalanceerde regeling.

De regeling van het Verdrag vertoont met betrekking tot de dubbele vertegenwoordiging — de Verdragsbepalingen zijn er geheel niet op berekend — een opmerkelijke lacune. Dat is — zeker wanneer men bedenkt dat gevallen van dub-

bele vertegenwoordiging in de praktijk veelvuldig voorkomen — een grote tekortkoming.

Er bestaat nog onduidelijkheid. Bijvoorbeeld over de vraag of aan het op de *externe* relaties toepasselijke recht exclusieve werking toekomt ten aanzien van de bevoegdheid van de vertegenwoordiger.

Het is verdedigbaar dat het Verdrag ook verwijzingsregels geeft voor de relatie middellijk vertegenwoordiger-derde. De regeling zal zich in de jurisprudentie nog nader moeten uitkristaliseren.